DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2019.10>

УДК [343. 12; 343. 148; 343. 16] (477)

О. П. Снігер'єв,

доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник Харківського НДІСЕ,
м. Харків, Україна

А. В. Бубліков,

старший науковий співробітник Харківського НДІСЕ,
м. Харків, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7382-8816>

e-mail: andriy.bublikov7@gmail.com

Е. П. Курдес,

науковий співробітник Харківського НДІСЕ, м. Харків, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9721-3453>

e-mail: kurdws-natalia@ukr.net

Оглядова стаття

МІСЦЕ ЕКСПЕРТА В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті наголошено, що однією із важливих форм використання спеціальних знань у судочинстві є залучення експерта та проведення судової експертизи. Констатовано, що судово-експертна діяльність може розглядатись як сформований та відносно автономний вид соціально корисної діяльності, який тісно взаємодіє із правоохоронною діяльністю взагалі та кримінально-процесуальною, зокрема, для забезпечення потреб судочинства. Підкреслено, що судово-експертна та кримінально-процесуальна діяльність тісно взаємопов'язані, іноді переплітаються із урахуванням особливостей професійної діяльності експерта. У результаті аналізу різних підходів оцінки властивостей професійної діяльності експерта як суб'єкта експертної діяльності визначено, що їх можна поділити на загальні та особливі. Також зазначено, що до якостей експерта, без яких неможливе здійснення його професійної діяльності, належать знання, уміння та навички, отримані ним під час навчання та здійснення професійної діяльності.

Ключові слова: судовий експерт, судово-експертна діяльність, кримінальне провадження, функції, властивості, судова експертиза.

Постановка наукової проблеми. Однією із важливих форм використання спеціальних знань у судочинстві є залучення експерта та проведення судової експертизи. Результатом тенденції диференціації та інтеграції наукового знання можна вважати виникнення та формування різноманітних класів, видів та родів судових експертиз. Судова експертиза вже давно вийшла за межі кримінального процесу, оскільки застосовується у всіх видах судочинства. Це обумовлено тим, що вона є складною, багатогранною та багатоаспектною діяльністю, яка впроваджується в експертних установах кваліфікованими фахівцями. Н. І. Клименко підкреслює, що теорія дозволяє пізнати загальні закономірності, які характеризують предметну сутність судової

експертизи, що слід враховувати під час вирішення різноманітних питань, пов'язаних з розвитком і раціональним використанням можливостей науки і техніки в проведенні експертних досліджень, та обумовлює створення особливої науки — судової експертології¹. Однак зміни законодавства вимагають постійної уваги науковців щодо місця судового експерта у системі судово-експертної діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Як зауважував В. Д. Юрчишин, у межах криміналістичної експертизи вперше про доцільність виділення судової експертизи із криміналістики зазначили Ю. М. Кубицький та О. Р. Шляхов, пізніше систематизували знання про експертизу А. І. Вінберг і Н. Т. Малаховська. Однак лише на піку наукових досліджень у цій сфері зусиллями вчених були сформульовані концептуальні основи загальної теорії судової експертизи, її структура та функції². Судова експертологія як наука про судово-експертну діяльність включає поняття цієї науки, її систему та структуру, а також окремі вчення: про об'єкти, суб'єкти, методи загальної теорії судової експертизи, процеси і відношення комунікації в судовій експертизі, профілактику та прогнозування тощо³. Науковці довели, що з точки зору судової експертології як науки судово-експертна діяльність виступає її об'єктом пізнання. Однак недостатньо уваги приділено характеристиці місця експерта в системі суб'єктів судово-експертної діяльності.

Метою статті є визначення місця експерта в системі суб'єктів судово-експертної діяльності.

Викладення основного матеріалу дослідження. Серед інших видів діяльності людини судово-експертну діяльність виділяє особливий характер функцій експерта, спеціальна мета досліджень, які він проводить, а також правове регулювання підстав для призначення експертиз і порядку їх проведення. Це є підставою визначати її як професійну діяльність. З цього приводу Я. В. Комісарова зазначає, що суспільні відносини, які виникають у зв'язку із потребою одних осіб отримувати інформацію щодо питань, що вимагають використання знань, якими вони самі в повному або необхідному обсязі не володіють, і можливістю інших надати інформацію за результатами досліджень, реалізуються за допомогою узагальненого виду суспільно корисної діяльності — експертної діяльності, яку відносно сфери судочинства позначають терміном «судово-експертна діяльність»⁴. Таким чином,

¹ Клименко Н. І. Судова експертологія : курс лекцій. Київ : Ін Юре, 2007. С. 66.

² Юрчишин В. Д. Генезис ідеї науки про судову експертизу. *Правова держава*. 2012. № 12. С. 399.

³ Сегай М. Я. Судова експертологія — наука про судово-експертну діяльність. *Вісник академії правових наук України*. 2003. № 2 (33); № 3 (34). С. 761–762.

⁴ Комиссарова Я. В. Концептуальные основы профессиональной деятельности эксперта в уголовном судопроизводстве : дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Москва, 2013. С. 54–55.

судово-експертна діяльність (далі — СЕД) може розглядатись як сформований та відносно автономний вид соціально корисної діяльності, який тісно взаємодіє із правоохоронною діяльністю взагалі та кримінально-процесуальною, зокрема для забезпечення потреб судочинства.

На законодавчому рівні термін «судово-експертна діяльність» було закріплено в Законі України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. Однак досі даний нормативний акт не містить чіткого визначення цього поняття, а його зміст розкривається шляхом аналізу деяких норм, які встановлюють:

— суб'єктів (фізичних та юридичних осіб), які безпосередньо здійснюють проведення судових експертиз професійними атестованими експертами, вимоги до освіти та спеціальної підготовки, а також порядок здійснення їх атестації;

— коло суб'єктів державної влади, які забезпечують науково-методичне, організаційно-управлінське та фінансове забезпечення СЕД¹.

Закон України «Про судову експертизу» визначає та регламентує професійну діяльність експерта, спеціалізованих експертних установ, відносить до цієї діяльності експертну практику як вид науково-практичної діяльності, а також закріплює правове, організаційне, науково-методичне та міжнародно-правове забезпечення СЕД. На думку Ю. Б. Форис, Закон України «Про судову експертизу» варто було б назвати Законом України «Про судово-експертну діяльність», оскільки в ньому викладені основи навчання, атестації і кваліфікації професійних експертів, методичного забезпечення, фінансування, міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи тощо². З цим можна погодитись частково, оскільки якість та ефективність судово-експертної діяльності безпосередньо пов'язані з рівнем її теоретичного осмислення, ступенем розроблення методологічних, правових, організаційних засад її здійснення, забезпечення досягненнями науково-технічного прогресу, підвищенням якості відбору, підготовки та перепідготовки експертів, які у наведеному Законі прописані фрагментарно та потребують додаткового опрацювання науковцями.

При цьому слід враховувати, що у юридичній науці існують різноманітні підходи до розуміння сутності судово-експертної діяльності. Аналізуючи різні підходи до окреслення структури судової експертології як науки про судово-експертну діяльність, науковці у галузі юридичної науки майже не звертають уваги на той факт, що дана

¹ Експертизи у судовій практиці: наук.-практ. посіб. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка. Київ: Юрінком Інтер, 2010. С. 3.

² Форис Ю. Б. О формировании судебного-экспертного права: постановка проблемы. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Харків: Право, 2003. Вип. 3. С.48.

діяльність виступає професійною діяльністю судово-експертних установ взагалі та експерта зокрема. У своїх роботах Ф. М. Джавадов обґрунтовує положення про необхідність професіоналізації СЕД в її теоретичному забезпеченні шляхом системного узагальнення вже накопичених окремих теорій та їх структуризацію в загальну теорію судової експертизи¹. З цим можна погодитись, оскільки якість та ефективність експертної діяльності безпосередньо пов'язані із професійним рівнем її теоретичного осмислення, ступенем розроблення методологічних, правових, організаційних засад її здійснення, підвищенням якості відбору, підготовки та перепідготовки експертів тощо.

Науковці пропонують під судово-експертною діяльністю розуміти професійну та юридичну діяльність органів державної влади, юридичних і фізичних осіб, яка полягає у правовому, організаційно-управлінському, науково-методичному, фінансовому та міжнародно-правовому забезпеченні правосуддя України незалежною, кваліфікованою та об'єктивною експертизою з орієнтуванням на максимальне використання досягнень науки і техніки².

Необхідно також звернути увагу на дослідження суб'єктів СЕД, оскільки їх роль та значення при проведенні судових експертиз є надзвичайно важливою та зумовлена участю у судочинстві. Крім того, розвиток СЕД сприяв зміні та подальшому удосконаленню правових і процесуальних відносин щодо удосконалення їх правового статусу. При цьому суб'єкти, за виключенням загальних, мають свої специфічні завдання та в межах їх вирішення діють незалежно, взаємодіючи лише при вирішенні загальних завдань експертної діяльності.

Досліджуючи систему суб'єктів СЕД, варто звернути увагу на той факт, що законодавець наводить їх перелік. Так, відповідно до ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, а також у випадках і на умовах, визначених цим Законом, судові експерти, які не є працівниками зазначених установ³. У частині 2 ст. 7 Закону зазначається, що до державних спеціалізованих установ належать: науково-дослідні установи судових експертиз МЮ України; науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи МОЗ України; експертні служби МВС України, МО України, СБУ та Державної прикордонної служби України.

¹ Джавадов Ф. М. Концептуальные основы развития судебной экспертизы в современных условиях : автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Баку, 2000. С. 5.

² Дудіч А. В. Експерт, як учасник кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. С. 31.

³ Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення 11.06.2019).

Сполучною ланкою у взаємодії правоохоронної, кримінально-процесуальної та судово-експертної діяльності виступає професійна діяльність експерта. При проведенні експертизи суб'єкт, залучений як експерт, зосереджується на завданні, що поставлено на вирішення експертизи, самостійно планує та здійснює дії та операції, спрямовані на отримання інформації, яка є необхідною для встановлення істини, та надає результати своєї роботи у вигляді висновку експерта¹. Слід зауважити, що високий результат діяльності експерта визначається успішністю його професійної діяльності. Науковці підкреслюють, що повна реалізація діяльності судового експерта залежить як від його кваліфікації, так і від особистісних якостей, ступеня їх розвитку та управління². Однак науковці у галузі юридичної науки досліджують, як правило, особливості судово-експертної діяльності без урахування особливостей професійної діяльності експерта³. В той же час судово-експертна та кримінально-процесуальна діяльність тісно взаємопов'язані, іноді переплітаються із урахуванням особливостей професійної діяльності експерта. Це пов'язане із тим, що в одних випадках, наприклад, проведення експертного дослідження, він виступає суб'єктом експертної діяльності, а у разі його залучення до кримінального процесу, наприклад, призначення та проведення експертизи — стає учасником кримінального провадження.

Слід також враховувати й те, що професійній діяльності експерта притаманні як властивості будь-якої людської діяльності, так і особливі, що характеризують роботу експерта як різновид, який пов'язаний із проведенням експертиз, слідчими діями та оперативнорозшуковими заходами, тобто як суб'єкта судово-експертної діяльності. Тільки сукупність певних властивостей, їх специфічне поєднання надають роботі експерта особливого характеру⁴.

¹ *Комиссарова Я. В.* Концептуальные основы профессиональной деятельности эксперта в уголовном судопроизводстве: дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Москва, 2013. С. 102.

² *Джавадов Ф. М.* Концептуальные основы развития судебной экспертизы в современных условиях: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.09. Баку, 2000. С. 222.

³ *Джавадов Ф. М.* Концептуальні основи розвитку судової експертизи в сучасних умовах: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2000. С. 14; *Жеребо О. І.* Судово-експертна діяльність: сутність, принципи, організаційні основи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Запоріжжя, 2010. С. 54; *Шепітько В. Ю.* Психологічні закономірності в судово-експертній діяльності. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики* : зб. матеріалів засідання «круглого столу», присвяченого 85-річчю створення Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса (11–12 листопада 2008 р.). Харків, 2008. С.2 4–26.

⁴ *Кофанов А. В.* Теоретичні та практичні аспекти діяльності судових експертів. *Актуальні проблеми експертології* : зб. матеріалів круглого столу. Київ : Навчально-науковий інститут підготовки слідчих і криміналістів Національної академії внутрішніх справ, 2012. С.79–80.

У результаті аналізу різних підходів оцінки властивостей професійної діяльності експерта як суб'єкта експертної діяльності було визначено, що їх можна поділити на загальні та особливі. Характеризуючи загальні властивості професійної діяльності судового експерта, слід підкреслити, що до них доцільно віднести такі, як:

— суспільний характер професійної діяльності експерта, який полягає в тому, що вона є різновидом державної діяльності, спрямованої на зміцнення правопорядку і законності через задоволення потреб судочинства. Суспільний характер професійної діяльності експерта дає можливість використовувати досягнення науки і техніки як для розроблення спеціальних методик дослідження та оцінки доказів, так і для наукової організації праці й управління діяльністю експерта. Все це зобов'язує експерта вміти досліджувати та оцінювати нові засоби, методи, способи та прийоми роботи з доказами, впроваджувати їх у практику своєї роботи;

— цілеспрямованість професійної діяльності експерта, яка при проведенні досліджень за конкретною методикою дозволяє виявити нові доказові факти за допомогою застосування до об'єкта дослідження спеціальних знань експерта, що у свою чергу сприяє справедливому судовому розгляду кримінального провадження. Інакше кажучи, після того, як мета здійснення діяльності експертом чітко продумана, визначені шляхи та засоби її досягнення, він приймає рішення, направлене на реалізацію виробленого плану;

— планування діяльності експерта є однією з умов проведення експертного дослідження, яке включає планування змісту всієї діяльності, під час якого здійснюється перспективне та оперативне планування та планування конкретного експертного дослідження, завдяки якому експерт визначає набір дій і послідовність їх реалізації;

— систематичність здійснення професійної діяльності експерта оскільки вона виконується систематично, в законодавчо визначеному порядку та пов'язана із безперервним виникненням і припиненням різних відносин з широким колом учасників кримінального провадження.

До особливих властивостей професійної діяльності експерта необхідно віднести таке:

— правовий характер професійної діяльності експерта, який виражається в тому, що: по-перше, кримінальне процесуальне законодавство визначає процесуальні форми та режим використання у провадженні науково-технічних засобів і методів; по-друге, всі дії, які складають діяльність експерта безпосередньо регулюються законом або, спираючись на нього, визначаються основні їх риси; по-третє, головною метою діяльності експерта є виявлення доказових фактів в результаті застосування до об'єкта дослідження спеціальних знань експерта; по-четверте, доказове значення висновку експерта оцінюється не тільки зі сторони його змісту, але й з позицій суворого дотримання процесуального порядку призначення та проведення

експертизи, порушення яких позбавляє висновок експерта доказового значення; по-п'яте, експерт під час проведення експертного дослідження має керуватися тільки обставинами, які стосуються: предмета експертизи, обставин кримінального провадження та можливостей своїх спеціальних знань;

— відносна самостійність експерта у визначенні та виборі видів і методів досліджень, технічних засобів і спеціальних прийомів при проведенні експертиз. Способи дослідження та методи його проведення експерт вибирає самостійно у певній галузі знань, орієнтуючись на затверджені експертні методики та методичні рекомендації;

— дослідницький характер із орієнтацією на останні досягнення науки та техніки є також особливістю професійної діяльності експерта. Проведення експертом досліджень у процесі виконання кожної експертизи, навіть на місці події, є самостійним дослідженням проблемим, пізнання істини. Саме тому діяльність експерта має спільні риси з науково-дослідною діяльністю, оскільки поряд з алгоритмічними компонентами в ній значне місце посідають евристичні;

— верифікованість (перевірка) діяльності експерта, яка обумовлюється тим, що виступаючи в якості доказів, висновок і показання експерта підлягають оцінці з боку слідчого, прокурора, слідчого судді, суду за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження. Вони, керуючись законом, оцінюють їх з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів — з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. При цьому, верифікованість суттєво впливає на визначення критеріїв оцінки роботи експерта та експертних установ з урахуванням кількісно-якісних показників;

— ініціативність, оскільки здійснюючи свою професійну діяльність, експерт у процесі проведення дослідження повинен проявляти ініціативу і може вийти за межі завдань, поставлених йому ініціатором експертизи, а саме: вирішити питання, які не були поставлені при призначенні експертизи, якщо вони важливі для кримінального провадження;

— конструктивність, яка завжди пов'язана із тим, що професійна діяльність експерта має конструктивний характер. Це обумовлено тим, що предметом експертного пізнання під час дослідження об'єктів експертизи є сліди, які причинно пов'язані із подією, яка відтворює картину вчинення злочину;

— співвідношення індивідуальності та колегіальності у професійній роботі експерта проявляється в тому, що експерт, працюючи в певному колективі, об'єднаному загальними завданнями,

вирішує власні завдання (проводячи експертне дослідження) і тим самим досягає власних цілей, докладаючи власних зусиль. Індивідуальність експертної роботи характеризується також персональною відповідальністю експерта за результати проведених досліджень;

— особлива суспільно-психологічна атмосфера, яка притаманна професійній діяльності експерта та обумовлена інтересом до результатів його діяльності.

Узагальнюючи окреслене вище, слід підкреслити, що розглянуті властивості професійної діяльності експерта мають враховуватися як у створенні типової моделі експерта, так і в описі психологічної структури його діяльності. Необхідно також зауважити, що не останнє місце під час створення моделі експерта, призначеної для оцінки ступеня підготовленості експерта до практичної діяльності, посідає дослідження комплексу соціальних, етичних, психофізіологічних та професійних якостей особи, їхній взаємозв'язок та взаємодія із урахуванням конкретних умов його роботи. Вирішення зазначених питань безумовно буде сприяти підготовці висококваліфікованого фахівця — судового експерта, підвищенню ефективності та результативності функціонування судово-експертних установ загалом.

Крім того, необхідно зупинитись на питанні дослідження особи експерта з точки зору його процесуального статусу. Традиційно суб'єктом експертного дослідження виступає особа, яка безпосередньо його здійснює, представляє його результати і несе за це відповідальність. Однак в юридичній науці з цього приводу існують думки, які принципово відрізняються від вказаного вище визначення експерта як суб'єкта судово-експертного дослідження. Так, Ю. Г. Корухов констатував, що існують два види суб'єктів судово-експертної діяльності, особи які:

— приймають владно-вольові рішення про призначення експертизи та її організацію, а саме: суд, слідчий суддя, слідчий, прокурор та посадова особа або орган, у провадженні якого перебуває справа ;

— здійснюють експертні дослідження, до яких відносяться експерти, які здійснюють експертні дослідження, а також судово-експертні установи, що організовують проведення експертизи та забезпечують її проведення¹.

У свою чергу А. В. Дулов, крім вище вказаних двох груп суб'єктів судово-експертної діяльності, наводить ще одну групу — групу зацікавлених учасників кримінального процесу².

¹ Основы судебной экспертизы. Часть 1. Общая теория. Под ред. Ю. Г. Корухова. Москва : РФЦСЭ, 1997. С. 170.

² Дулов А. В. Права и обязанности участников судебной экспертизы. Минск : Изд-во М-ва высш., сред. спец. и проф. образования БССР, 1962. С. 110.

Таке об'ємне за своєю суттю розуміння суб'єкта судово-експертної діяльності потребує уточнення по відношенню до з'ясування визначення поняття експерта. Це обумовлено тим, що слідчий, суддя (суд), а також інші учасники кримінального провадження не можуть бути суб'єктами експертного дослідження. Призначення судової експертизи є правовою підставою для її проведення, однак таке призначення не може ні яким чином впливати на саму сутність експертного дослідження, на вибір експертної методики, застосування та використання тих чи інших методів, формулювання висновків тощо. Дана проблема впливає також із того, що залишається не уніфікованим термінологічний апарат судово-експертної діяльності, який визначає порядок призначення та проведення судової експертизи у Законі України «Про судову експертизу», кримінальному процесуальному кодексі та інших відомчих актах, котрі оперують різними термінами для позначення процедури її призначення: «звернення», «доручення», «призначення», «залучення»¹.

Поряд із тим, як вказує Т. В. Авер'янова, у випадку, коли слідчий, суддя чи інші учасники кримінального провадження як суб'єкти судово-експертної діяльності своїм рішенням тільки обумовлюють проведення експертизи і не можуть впливати на процес її проведення, то не можна їх вважати суб'єктами експертного дослідження. Суб'єктом будь-якого дослідження, в тому числі й експертного, виступає тільки той безпосередній виконавець, який це дослідження здійснює, в даному випадку ним є тільки експерт².

Слід також підкреслити, що до якостей експерта, без яких неможливе здійснення його професійної діяльності, відносяться знання, уміння та навички, отримані ним під час навчання та здійснення професійної діяльності. При цьому особа може виконувати функції експерта у кримінальному процесі за наявності наступних умов:

- спеціальних — наявність необхідних для вирішення експертних завдань спеціальних знань, умінь та практичних навичок у науці, техніці й інших галузях;

- процесуальної — незацікавленість у результатах справи.

Таким чином, до судово-експертної діяльності відноситься низка суб'єктів, які складають її систему, серед яких:

- особи, які приймають процесуальні (владно-вольові) рішення (за дорученням слідчого судді чи суду) або за зверненням сторони

¹ Бондар В. С. Гармонізація інституту використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві. *Актуальні проблеми застосування нового кримінального процесуального законодавства України та тенденції розвитку криміналістики на сучасному етапі*: м-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 5 жовт. 2012 р.) Харків : ХНУВС, 2012. С. 178–180.

² Аверьянова Т. В. Субъекты экспертной деятельности. *Вестник криминалистики*. Москва : Спарк, 2001. Вып. 2. С. 36.

кримінального провадження з боку захисту чи обвинувачення про призначення експертизи та її проведення. До першого виду суб'єктів судово-експертної діяльності відносяться слідчий суддя, суд, слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник і законний представник у випадках, визначених КПК України. З боку захисту — підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники;

— особи та установи, які займаються організацією та забезпеченням проведення експертиз. До них слід віднести: державні спеціалізовані судово-експертні установи, недержавні експертні установи та керівників цих установ;

— особи, які безпосередньо здійснюють експертні дослідження та оформляють їх результати. До цих суб'єктів судово-експертної діяльності відносяться судові експерти, які є працівниками державних спеціалізованих судово-експертних установ (державні), атестовані експерти, які не є працівниками державних спеціалізованих судово-експертних установ (приватні), а також особи, які залучаються для проведення експертизи в порядку міжнародної правової допомоги (іноземні експерти та експерти міжнародних організацій).

Висновки. Узагальнюючи наведене вище, можна зауважити, що експерт — це незацікавлена у результатах провадження особа, яка на професійній основі володіє спеціальними знаннями, уміннями та практичними навиками, необхідними для вирішення судово-експертних завдань, поставлених на вирішення експерту у порядку, встановленому законом, що прийняла об'єкти експертизи з метою проведення дослідження та надання висновку з питань, які виникли під час процесуального провадження і стосуються сфери її знань. Таке визначення відображає в повному обсязі всі професійні властивості експерта та його елементи процесуального статусу і суттєво відрізняється від визначень, запропонованих та закріплених у процесуальних кодексах, в тому числі й КПК України.

References

- Aver'yanova, T. V. (2001). *Sub'yekty ekspertnoy deyatel'nosti. Vestnik kriminalistiki*. Vyp. 2. Moskva: Spark. 29–37 [in Russian].
- Bondar, V. S. (2012). *Harmonizatsiia instytutu vykorystannia spetsialnykh znan u kryminalnomu sudochynstvi. Aktualni problemy zastosuvannya novoho kryminalnoho protsesualnoho zakonodavstva Ukrainy ta tendentsii rozvytku kryminalistyky na suchasnomu etapi: mater. Vseukr. nauk.-prakt. konf.* (Kharkiv, 5 zhovt. 2012 r.) Kharkiv: KhNUVS. 178–180 [in Ukrainian].
- Dudich, A. V. (2016). *Ekspert, yak uchasnyk kryminalnoho provadzhennia: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.09*. Odesa [in Ukrainian].
- Dulov, A. V. (1962). *Prava i obyazannosti uchastnikov sudebnoy ekspertizy*. Minsk. Izd-vo M-va vyssh., sred. spets. i prof. obrazovaniya BSS [in Russian].

- Dzhavadov, F. M. (2000). *Kontseptualni osnovy rozvytku sudovoi ekspertyzy v suchasnykh umovakh*: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.09. Baku [in Ukrainian].
- Dzhavadov, F. M. (2000). *Kontseptualni osnovy rozvytku sudovoi ekspertyzy v suchasnykh umovakh*: dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.09. Baku [in Ukrainian].
- Ekspertyzy u sudovii praktytsi*: nauk.-prakt. posib. Za zah. red. V. H. Honcharenka. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
- Forys, Yu. B. (2003). O formirovaniy sudebno-ekspertnogo prava: postanovka problemy. *Teoriya ta praktyka sudovoyi ekspertyzy i kryminalistyky*. Kharkiv: Pravo. Vyp. 3. 45–49 [in Russian].
- Klymenko, N. I. (2007). *Sudova ekspertolohiia*: kurs lektsii. Kyiv: InYur [in Ukrainian].
- Kofanov, A. V. (2012). *Teoretychni ta praktychni aspekty diialnosti sudovykh ekspertiv*. Aktualni problemy ekspertolohii: zbirnyk materialiv kruhloho stolu. Kyiv: Navchalno-naukovyi instytut pidhotovky slidchykh i kryminalistiv Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, 79–86. [in Ukrainian].
- Komyssarova, Ya. V. (2013). *Kontseptual'nyye osnovy professional'noy deyatel'nosti eksperta v ugodovnom sudoproizvodstve*: dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.09. Moskva [in Russian].
- Pro sudovu ekspertyzu*: Zakon Ukrainy vid 25 liutoho 1994 r. № 4038-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (data zvernennia 11.06.2019) [in Ukrainian].
- Sehai, M. Ia. (2003). *Sudova ekspertolohiia — nauka pro sudovo-ekspertnu diialnist*. Visnyk akademii pravovykh nauk Ukrainy. 2003. № 2 (33); № 3 (34). 740–762 [in Ukrainian].
- Shepitko, V. Yu. (2008). *Psykhologichni zakonomirnosti v sudovo-ekspertnii diialnosti*. Aktualni pytannia sudovoi ekspertyzy ta kryminalistyky: Zbirnyk materialiv zasidannia «kruhloho stolu», prysviachenoho 85-richchiu stvorennia Kharkivskoho naukovo-doslidnoho instytutu sudovykh ekspertyz im. zasl. prof. M. S. Bokariusia (11–12 lystopada 2008r.). Kharkiv. 24–26 [in Ukrainian].
- Yurchyshyn, V. D. (2012). *Henezys idei nauky pro sudovu ekspertyzu*. Pravova derzhava. № 12. 394–400 [in Ukrainian].
- Zherebko, O. I. (2010). *Sudovo-ekspertna diialnist: sutnist, pryntsypy, orhanizatsiini osnovy*: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.09. Zaporizhzhia [in Ukrainian].

А. П. Снигереv, А. В. Бубликов, Э. П. Курдес
МЕСТО ЭКСПЕРТА В СИСТЕМЕ СУБЪЕКТОВ СУДЕБНО-
ЭКСПЕРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье обращается внимание на то, что одной из наиболее важных форм использования специальных знаний в судопроизводстве является привлечение эксперта и проведение судебной экспертизы. Констатируется, что судебно-экспертная деятельность может рассматриваться как сформированный и относительно самостоятельный вид деятельности, который тесно взаимодействует с правоохранительной деятельностью вообще и с уголовно-процессуальной в частности для обеспечения потребностей правосудия. Подчеркивается, что судебно-экспертная и уголовно-процессуальная деятельность тесно взаимосвязаны, иногда переплетаются с учетом особенностей профессиональной деятельности эксперта. В результате анализа разных подходов к оценке свойств

профессиональной деятельности эксперта как субъекта судебно-экспертной деятельности было определено, что их можно разделить на общие и частные. Также подчеркивается, что к качествам эксперта, без которых невозможно осуществление их профессиональной деятельности, относят знания, умения и навыки, которые получены во время обучения и реализации практической деятельности.

Ключевые слова: судебный эксперт, судебно-экспертная деятельность, уголовное производство, функции, свойства, судебная экспертиза.

O. Snigerov, A. Bublikov, E. Kurdets

EXPERT PLACE IN THE SYSTEM OF SUBJECTS OF FORENSIC EXPERT ACTIVITY

The article notes that one of the most important forms of using special knowledge in the judicial process is the involvement of an expert and the conduct of forensic examination. It is emphasized that the scientists have proved that from the point of view of forensic expert science as a science, forensic-expert activity acts as its object of cognition. However, beyond their attention was the characteristic of the place of an expert in the system of subjects of forensic expert activity. It is stated that forensic-expert activity can be considered as formed and relatively autonomous type of socially useful activity, which closely interacts with law-enforcement activity in general and criminal-procedural in particular in order to meet the needs of legal proceedings. It was emphasized that the development of the SED contributed to the change and further improvement of legal and procedural relations in order to improve their legal status. In this case, entities, with the exception of general ones, have their own specific tasks and, within the limits of their decision, act independently, interacting only when solving general tasks of expert activity. The article emphasizes that forensic and criminal-procedural activities are closely interconnected, sometimes intertwined and repeated, taking into account the peculiarities of the professional activity of the expert. This is due to the fact that in some cases, for example: conducting expert research, he acts as a subject of expert activity, and in case of his involvement in the criminal process, for example: appointment and conducting of examination — becomes a party to criminal proceedings. As a result of the analysis of different approaches to evaluating the properties of professional activity of the expert as a subject of expert activity, it was determined that they can be divided into general (social character, purposefulness, planning, systematic implementation) and special (legal nature, relative independence of the expert, research character, verifiability (checking) of the expert's activity, initiative, constructiveness, correlation of individuality and collegiality, special socio-psychological atmosphere). It is also emphasized that the qualities of an expert, without which it is impossible to carry out his professional activity, include the knowledge, skills and skills acquired during his studies and professional activities. In this case, a person may perform the functions of an expert in a criminal proceeding in the presence of special and procedural conditions.

Key words: forensic expert, forensic expert activity, criminal proceedings, functions, properties, forensic examination.

Надійшла до редакції 12.10.2019